

05

A

1442

215.

dis. 20

Σὺν τῷ Θεῷ

Exercitatio Moralis

De

VIRTUTIBUS

HOMILITICIS,

Quam

In Alma Wittebergensium Academia

SUB PRÆSIDIO

Reverendi admodum, Clarissimi atq; Excellentissimi Viri

JOHANNIS SCHARFFII

SS, Theol. Licent. Logices, Metaphysices nec non Moraliū Prof.

Publ. Celeberrimi, Præceptoris & Promotoris sui

æternū colendi,

Publicæ συζητήσεως subjicit

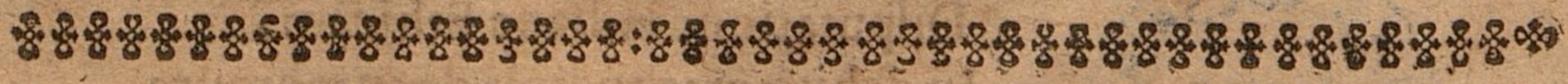
MARTINUS GRÆFFENTHAL

Wittebergensis.

Ad diem 19. Februarij

In Auditorio Majori

Horis antemeridianis.

WITTEBERGÆ

Typis Johannis Röhneri, Acad. Typogr.

Anno MDC XXX,

VIRIS

*Plurimum Reverendis, Amplissimis, Clarissimis atq;
Excellentissimis*

Dn. Paulo Röbero SS. Theol.

D. & Prof. P. Pastori & Superintendenti in Circulo
Elect. Generali Vigilans. ut & Consistorij Eccle-
siastici Assessori optime merito:

Promotori-
bus ac Patro-
nis meis
Summis:

Dn. Johanni Hulfemanno

SS. Theol. D. & Prof. Publ. famigeratissimo, nec non
Alumnorum Elector. Inspectori gravissimo:

Dn. Jacobo Wellero SS. Theol. D.

ejusq; Extraord. & Ling. Orientalium Ordin. Prof. Publ. celebra-
tissimo, nunc vocato Ecclesiarum Brunsvicensium Coadjutori lon-
gè dignissimo, Vitrico meo, ut germano planè Pa-
renti, aeternum colendo:

Dn. Johan-Erico Osterman-

no Græcæ Linguae Prof. Publico celeberrimo:

Ac

Clarissimo & Amplissimo

Dn. Michaeli Kletten; haecte-

mus Fisci Academici Procuratori fidelissimo, nunc ve-
rò Quæsturæ Bitterfeldensis Præposito:

Tutoribus ac
Promotori-
bus meis ho-
norandis:

Disputationem hanc Ethicam

In debitæ gratitudinis documentum,

Et ulterioris benevolentia incitamentum

humillimè offero & dedico

Martinus Græffenthal Witteberg,

Autor & Respondens.

05 A 1442

Σὺν τῷ Θεῷ,

de

Virtutibus Homiliticis, Humanitate, Urbanitate & Veracitate.

Prooemium.

*D*elineabo breviter virtutes homiliticas, quae & aetatem juvenilem decent praecipue, & eam juxta informant. Etenim Musis jungendae sunt Charites. Dum operam damus iis artibus, quae humaniores vocantur: etiam unum studendum erit, ut mores ac sermones nostros tergeminus ille Gratiarum chorus assidue comitetur. Homines sumus ad ὀμιλίαν quasi nati, ut, quantum per honestatem fieri potest, conversationem evitare haut possimus. Imprimis verò humanioribus literis dediti has virtutes suo quodam jure proprias sibi vendicant; qui propterea etiam ab Aristotele χαρῆεντες gratiosi: à Tullio Humani appellantur, propter singularem morum facilitatem, qua ceteros antecollunt, juxta illud Ovidij lib. 2. de ponto, Eleg. 9.

*Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sine esse feros.*

Traetabo verò hanc materiam ea methodo, quae vulgaris est & trita satis, ita nimirum, ut quarumlibet harum virtutum considerem I. Definitionem. II. Objectum. III. Extrema: Hisq; absolutis annectam quaestiones nonnullas, quae huc referri posse proprie videntur.

Sit igitur cum bono Deo

A 2

MEMBRUM

MEMBRUM PRIMUM

de Humanitate.

Thesis 1.

Humanitas est virtus moralis mediocritatem observans in iis, quæ in conversatione serua accidunt, ne aliquis præter meritum offundatur, sed potius oblectentur omnes.

Ἐκθεσις.

§. 1. Virtutes, quarum indolem paucis explorabo, convenienter dicuntur *ὀμιλητικαί*, ab *ὀμιλεῖν* quod est conversari, propterea quod in congressu quasi positæ sunt, & omnium conversantium cùm sermones tùm actiones informant.

§. 2. Tametsi aliqua similitudine inter se connectantur, differunt tamen ratione finis, quem sibi habent propositum. Una enim illarum versatur *περὶ τὸ ἀληθές ἐν λόγοις καὶ πράξεσι* h. e. circa id, quod in sermone & actione verum est, atq; ea nominatur veracitas: Duæ verò reliquæ spectant τὸ ἡδύ, jucundum, idq; vel in conversatione serua, veluti est humanitas; vel in jocosa, cuiusmodi urbanitas est. Aristot lib 4. Ethic. ad Nicom in fin. c. 8.

§. 3. *Humanitas*, à quibusdam comitas, affabilitas, popularitas dicitur. Græcè non inconvenienter dici potest *εὐπρωρηγορία* & *φιλοπρωρηγορία*. Aristoteles nullum ei proprium nomen invenire potuit. l. 4 Ethic. c. 6. Quoties enim de hac virtute agit, *φιλίαν* eam impropriè vocat, sive quod humanitas similis amicitiaè maximè videretur, sive quia facillimè eandem conciliat. Quippe ut Tullius ait lib. 2. Offic: *difficile dictu est, quancopere conciliet homines comitas affabilitasq; sermonis.*

§. 4. *Virtus moralis est.* Quanquam enim naturalis quædam inclinatio & promptitudo ad observanda ea, quæ obijciuntur, in homine reperitur, quam alij inchoativam humanitatem appellare solent: perfectio tamen & complementum usui debetur, & crebris exercitiis, atq; ita habitus virtutis exoritur.

§. 5. Formalis ratio, ut omnis virtutis, ita etiam humanitatis consistit in mediocritate, sive in modo legitimè & decenter circa res versandi, quæ sese indifferenter habent. Differentia, quâ una

VIRTUS

virtus ab altera distinguitur, desumitur ab objecto. De quo in sequenti thesi.

Thesis 2.

Objectum humanitatis sunt dicta & facta, quae oblectationem vel etiam offensionem asserunt in conversatione serua.

Ex Θεσις.

§. 1. In hoc objecto dirigendo quomodo mediocritas recte observetur, atq; inde officium viri humani bene intelligatur, Aristoteles lib. 4. Ethic. cap. 6. distinctis praecipis docet.

§. 2. *Primum est:* Vir humanus operam dabit, ne quem dictis aut factis offendat, ac potius eos, cum quibus conversatur, honeste oblectet, ad duos fines, *εως το καλον και το συμφερον*, actiones suas referens. Unde Antalcides rogatus a quodam, quo pacto maximè quis posset placere hominibus, si, inquit, loquatur illis jucundissima, praestet autem utilissima. Hac virtute claruit Trajanus, qui Nervæ successit. Ille officiis, humanitateq; imperatores omnes antecessit. Amicis aliquando culpantibus illum, quod nimis circa omnes comis esset: respondit, talem se imperatorem esse privatis, quales esse sibi imperator privatos optasset, ut refert Domitius Brusonius l. 3. c. 4. p. 296.

§. 3. *Secundum est:* Vir humanus si familiarem suum videat delinquere circa bonum vel morale vel utile, modestè admoneat eum, ut aliam ineat viam res suas disponendi. Nam propter voluptatem majorem subsecuturam vir comis proximum suum paucillum offenderet. Aristot. lib. 4. c. 6. Sic narrat Laert. lib. 7. Zenonem Cittisensem, cum in convivio quodam observasset, quendam obsonia omnia immoderatus devorantem, nec quicquam aliis reliquum facientem, piscem ingentem, qui apponebatur, è patina sustulisse, quasi solus eum devoraturus esset. Tum alter intuens Zenonem, significabat se mirari ejus impudentiam: cui Zeno placidè respondit, quid, inquiens, putas convivoribus tuis accidere quotidie, si meam opsophagiam ferre non potes? Hinc etiam Cicero in Aelio inquit; molesta est veritas, quia parit odium, sed obsequium multo est molestius; quod peccatis indulgens praecipitem amicum fieri sinit.

A 3

§ 4. Ter

§. 4. *Tertiam est* : vir humanus habeat rationem personarum, cum quibus conversatur, ut singulis pro statu & conditione tribuat id, quod ipsis maxime convenit. Ubi utile fuerit Epicteti consilium tenuisse, qui superiori auscultandum & obtemperandum, equali consentiendum, minori modestè suadendum esse monebat, ut Stobæus serm. 3. de temperantia refert. Hinc etiam Pythagoras non exiguam laudem meruit, quod cum pueris puerili, cum mulieribus muliebri, cum Principibus item congrua ac fortuna ipsorum apta oratione usus fuerit, Teste Cælio Rhod. lib. 11. antiq. lect. cap. 7 p. 405.

Thesis 3.

Humanitati in excessu opponitur assentatio: in defectu morositas.

Ἐκθεσις.

§. 1. Assentatio est, qua quis alteri præter honestatis rationem in omnibus placere studet, idque vel simpliciter absque spe commodi, quæ ἀρέσκεια dicitur & simplex placendi studium: Vel ita, ut quærat simul lucellum aliquod, quæ appellatur κολακία, adulario seu parasitatio. Aristot. lib. 4. Ethic. c. 6.

§. 2. Scilicet sicut Polypus induit colores omnium, ad quæ appulerit locorum, ita & adulator ad omnium nutum se attemperare studet; qualem in Eunucho, act. 2. scen. 2. depingit Terentius:

Est genus hominum, qui esse se primos omnium rerum volunt, nec sunt: hos confector: hisce ego non paro me ut videant; sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror: simul quicquid dicunt, laudo: id rursus si negant, laudo id quoque: negat quis, nego: ait, ajo: postremo imperavi egomet mihi, omnia assentari, is questus nunc est multo uberrimus.

Sic vivam adulatoris ideam repræsentat & Artotrogus, qui militi Plautino, cum assentaretur, diceretque septem millia hominum uno die ab illo esse casa: subdidissetque miles, adepol memoriâ es optumâ: festivè respondit, offa me monet. Plautus in milite glorioso actus 1. scen. 1.

§. 3. In defectu peccat δυσκολία, quando quis in rebus etiam honestis

honestis nemini placere studet, sed aliorum dicta & facta reprehendit, & per rixas & contentiones suas interturbare solet familiares congressus. Ob hoc vitium malè olim audiebat Nero, quem adeò morosum ac difficilem fuisse refert Xiphilinus in Nerone, ut neq; cum servis, neq; liberis hominibus sermones conferret, sed omnia quæ vellet mandare, in libello scribere consueverit.

§. 4. Huc refertur & *μῦτα ὀργωτία*, qua quis penitus abhorret ab hominum societate. Cujus generis fuit *Timon Atheniensis*, ob morum asperitatem ab Antiquis inhumanus appellatus, de quo Plutarchus commemorat in vita Antonij, quod tanto fuerit odioso adversus homines, ut confenso suggestu in publica concione edixerit, superesse in fuisuo ficum, ex qua multi Atheniensium se fecissent pensiles: jam verò eam excisum iri. Maturarent ergò suspendium, si qui adhuc eo animo essent homines, priusquam excisa arbore occasio ipsis præriperetur.

QUÆSTIONES.

Quæstio 1.

An virtutes homiliticæ in virtutum numero habendæ sint?

R. Aff. 1. Quia hisce tribus homiliticis competit definitio virtutis à Philosopho lib. 2. c. 6. Ethic: tradita. 2. Quia consistunt in mediocritate, quæ est forma virtutis; id quod probatur extremis. Ubi enim extrema, quæ vituperantur, ibi quoq; datur medium. Sed in vitæ congressibus dantur extrema vituperatione digna: igitur concludit ipse Aristot. dari etiam *μέσσην τῶν ἔξω ἐπιεικῆν*, quæ videlicet efficitur, ut unusquisq; & quæ oportet, & sicut oportet vel admittat, vel gravatè ferat. lib. 4. Ethic. c. 6. Quod ex parte hætenus vidimus, & de cæteris etiam sequentibus virtutibus paulò post dispiciemus. 3. Quia ex mentis judicio, voluntate, consultatione & præelectione fiunt, quæ principia virtutis sunt, ut habetur lib. 3. cap. 2. seqq. Ethic.

Quæstio 2.

An in conviviiis sit disputandum?

R. Singularis prudentiæ symbolum est, tempora loquendi & silendi observare. Hoc ipsum vir humanus in conviviiis, quæ conversationis gratiâ instituuntur, cum primis notare debet. Nam

benè olim *Isocrates*, referente *Macrobio* lib. 7. Sat. cap. 1 p. 507. rogatus in convivio, ut eloquentiam suam probaret, respondit: *quæ præsens locus & tempus exigis, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præsentis sunt apta, nec tempori.* Quibus innuere voluit, omnia convenienti loco & tempore fieri debere. Igitur in ejusmodi colloquiis, quæ inter pocula instituuntur, vir comis respicere debet

I. *Personam, cum qua disputat.* Si enim modestia illius nota est, tutò cum ipsa conferre potest.

II. *Convivas.* Si sunt peregrini, Senes, viri doctiores aut graviore, turpe est ad actum disputandi prorumpere: inter notes autem & æquales res aliter se habet.

III. *Materiam.* Res enim Theologica, & quæ salutem animæ vel etiam Reipublicæ concernunt, non sunt assumendæ, nec eæ, quæ sine odio assistentium proferri nequeunt. Sed quæ utilitatem cum jucunditate, & hanc cum facilitate conjunctam habet, nec non ex medio conversationis actu potissimum desumpta est materia, adhibenda censetur.

IV. *Modum disputandi:* ut ne quis explorandæ eruditionis gratiâ & animo offendendi, quo modo in conviviiis nihil molestius est, sed provocandæ hilaritatis causâ & recreandi studio amicè & placidè disserat & colloquatur.

V. *Tempus.* Nam initium convivij taciturnitatem, finis salubritatem, medium verò honestas dissertationes requirit. His observatis certis circumstantiis, negare quis non potest; quin in familiaribus conviviiis quandoq; placidus discursus & amica possint institui colloquia.

Quæstio 3.

An vita solitaria Monachorum, & facta Carthusianorum, qui se invicem non alloquuntur, neq; etiam alios, sed signis & nutu omnia peragunt, sint licita, & cum vera humanitate consistent?

R. Neg. I. quia Monachorum vita & factum naturæ bellum indicit, quæ ad societatem proclivis est, unde etiam homo natura ζωον πολιτικόν est, teste *Aristot.* lib. 1. pol. cap. 2. & *Scaligero* lib. 4. Poët. p. 470. Homo δὲ πρὸ τῆς ὁμῶς, quippe qui sit anima sociabile, descendit.

II. Quia

II. Quia ipsorum vita ad nullum vitæ genus reduci potest. Non ad Ecclesiasticum, ut Doctores Theologiæ probant. Non ad politicum, quia in nulla Republica sunt. Nec ad oeconomicum, quia nullam fovent familiam.

III. Quia aliis consilio & salutaribus monitis succurrere nequeunt, dum sermonis usum, qui tanquam amicitia vinculum à naturâ unicuiq; inditum est, cohibent. Bene olim Diogenes Cynicus dixit: *verba oportune prolata esse velut poma aurea in argentea patina.* Igitur dum Monachi hac etiam ratione humanam planè exuunt naturam, nomenq; hominis deponunt, vitam ipsorum factumque illud penitus illicitum minimèq; probandum esse faciliè colligitur.

MEMBRUM SECUNDUM

De Urbanitate.

Thesis 1.

Urbanitas est virtus moralis mediocritatem observans in ludis & facetiis, quæ in conversatione jocosa accidunt.

Ἐκθεσις.

§. 1. Urbanitas ita dicitur ab urbe, quod homines in ea civiliores & comptiores, quàm in pagis, ubi Corydones & Dromones. Græcè *εὐτραπελία*, quasi festivitas, seu morum flexibilitas, quæ sese ad aliorum nutum accommodat. Quanquam vox Græca quandoq; in malam partem pro opposito virtutis, nempe scurrilitate accipitur; quia tamen apud Philosophos propriè pro eo habitu morali sumitur, qui in joci & facetiis justum observat modum, meritò ea significatio retinetur, & quasi *εὐτροπία* intelligitur.

§. 2. Accipitur nonnunquam pro insita quadam festivitate naturæ humanæ: sed eo modò hîc non consideratur: verùm quatenus habitus est, qui in joci, salibus, & ludis mediocritatè observare docet.

§. 3. Dari quandam virtutem, quæ in ludis & joci versetur, à ratione alienum non est. Cum enim homo non sit animal ad perpetuam tristitiam creatum, licebit ipsi interdum seria tantisper seponere, & liberali aliquo joco animum delectare, præsertim cum animi hilaris maximum momentum afferat ad vitæ & sanitatis conservationem. Ac propterea etiam inventa est virtus, quæ affectus nostros circa jocos moderetur, ne, cum hîc quoq; duo præcipitia objiciuntur, in alterutro eorum impingamus.

Thesis 2.

Objectum Urbanitatis sunt joci & ludi, omniaq; delectabilia.

B

Ἐκθεσις

§. 1. Versatur urbanus & circa jocum & circa lulum: atque in eo imprimis observare debet, quod Cicero ait lib. 1. officiorum: *neque enim ita generati à natura sumus, ut ad jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad studia quaedam majora atque graviora. Ludo autem & joco uti illis quidem licet, sed sicut somno & quietibus ceteris, tum cum gravioribus seriisque rebus satisfecerimus.* Igitur ut hinc aliquod lumen ingenij probi eluceat, certas circumstantias vir εὐθεοῖς observandas habet.

§. 2. Jocum quod attinet, respiciat I. *personas*, ut jocetur cum viris sibi æqualibus & notis. Non enim convenit juvenes cum senibus ut misceant jocos. II. *suum ipsius sermonem*. Non offendat auditores scandalo, ut fit in lascivis & obscœnis jocis: non incitet ad rixas, ut fit acutis & contumeliosis, sed oblectet si nullo & erudiat, id quod fit liberalibus & honestis. Hinc rectè Seneca: *Sales sint sine dente: joci sine levitate, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu.* III. *Locum & tempus*; ne dum alij serias & graviores res tractant, ipse jocos intermisceat. Hæc in re excellet in quibusdam locis *Martialis*, qui sæpius per unum atque alterum vocabulum ambiguum *Ἰνῆριον* quandam insinuat, & dicit id, quod tamen dixisse non vult videri. Sic Cicero lib. 1. offic: inquit: *Est elegans, urbanum, ingeniosum, facetum jocandi genus, quo non modo Plautus noster & Atticorum antiqua Comœdia, sed etiam Philosophorum Socraticorum libri referti sunt, multaque multorum facetè dicta, ut ea quæ à Seneca Catone collecta sunt, quæ vocantur apud phibegmata.* Hæc genus, inquit, si tempore ac remisso animo adhibeatur, homine dignum est. Sic facetum est illud, quod Laert. lib. 2. de Aristippo p. 91 refert, quem cum Dionysius iratus extremum omnium in mensa collocasset, scilicet, inquit *Aristippus hunc locum illustrum facere voluisti.*

§. 3. Lulum quod attinet, urbanus attendat 1. *genus lusus*, ut sit liberale, honestum & à viris bonis frequentatum, quo pertinent Comœdiarum prodædio, hastarum vibratio, musicæ vocalis & instrumentalis exercitatio, ludus Schachix & similia. 2. *Materiam lusus*, ut de iis ludat, quæ citra suum vel alterius dispendium in medio possint relinqui. Unde Romanus Senatus vetuit in pecunia ludere, præterquam si quis certet hastâ, vel pilâ, jaciendo vel currendo, saliendo, ludando, vel pugnando, quod salutis causa fiat, Brusonius l. 3. c. 38. p. 433. 3. *Circumstantiam loci & temporis*, ut ludat, quando & quamdiu convenit.

§. 4. Quæ

§ 4. Quae omnia, si quis ipse bene observaverit & ab aliis etiam fieri concesserit, bono jure urbani nomen tuebitur. Non enim tibi tantum ludendum aut jocandum est, sed idem jus aliis quoque debetur. Hinc qui facilis est ad jocum spargendum, non debet esse difficilis ad eundem recipiendum. Inde Aristot. Ethic. l. 4. c. 8. qui potest ἐμμελῶς σκῶψαι, consinnè ac moderatè scommata jacere, & qui ab aliis jacta vicissim excipit, εὐτράπελος dicitur. Sic etiam urbanus inopinatos eventus, qui in lusu praesertim usu veniunt, æquo animo ferre debet, v. g. ubi jam triumphum videbatur canere, conversâ tamen fortunâ, vincitur emergente alio, qui longiusculè à victoria abesse videbatur.

Thesis 3.

Urbanitati in excessu opponitur scurrilitas: in defectu rusticitas.

Ἐκθεσις.

§. 1. Scurrilitas, quam Aristot. vocat βωμολοχίαν, Cic. l. 1. de Oratore dicacitatem, est vitium in jocando modum excedens. Hoc qui laborat vitio, scurra nominatur, & multis modis exorbitat. 1. Est ἡτῶν τῶν γελοίων, succumbit ridiculis, cum eis non possit resistere, faciliusque flammam in ore ardentem opprimat, quam ridicula & scurriles jocos teneat. 2. non jocatur κατὰ λόγον & ob ejusmodi impotentiam, neque sacris abuti veretur, neque impia & obscena dicere, nec alios, quos asperioribus dicteris perstringit, offendere, neque ipse pati & musitare recusat, quae indecora sunt, dum modo risum moveat. Hoc vitium in paraitis & fervilis ingenij hominibus admodum frequens est. Unde Arcesilaus βωμολόχῳ cuidam dicebat, obscena nati servorum loqui solent, referente Laert lib. 4. & Cic lib. 2. de Orat inquit, Scurra proprium est, in omnibus risum quaerere, qui est tenuissimus ingenij fastus.

§. 2. Rusticitas, quam Græci ἀγροικίαν vocant ab agro, in cujus incolis, ad elegantiorē vitam minus assuefactis, ut plurimum reperitur, est vitium quod nec joci potest, nec aliorum jocos ferre. Hoc vitio qui laborat, Græcis ἀγροῦς agrestis, σκληρὸς durus, ψυχρὸς frigidus, σφοδρὸς acerbus, Latinis, inurbanus, insulsus, morosus nominatur. Vel 1. quia obturato quasi gutture, veluti statua hilaritatem aliorum intuetur, nec aliorum facetas, quantumvis elegantes, ferre potest. Vel 2. Impotens est simile quid, etiam ubi occasio jufferit, in medium afferendi. Et talis homo ad conversationem minus idoneus est, sed omnia iastar Davi Terentiani turbat, vel unico verbulo læsus Deorum Dearumque implorat auxilium, cyathos confringit, tumultuatur, vociferat. Igitur hoc vitium magis reprehenditur, quam scurrilitas,

652
rilitas, cum præsertim requies & ludus ac jocus ad hanc vitam com-
modius degendam & ad seria, cum ab otio discessum est, alacrius
capessenda necessarius sit. Aristot. l. 4. Eth. c. 8.

QUÆSTIONES.

Quæstio I.

An urbani sit larvis se induere & Bacchanalia celebrare?

§ 1. Jocosa conversationem tempore Bacchanaliorum multi
celebrant larvais pompis & personis male deformatis. Verum ex-
citata ejusmodi planè illicita sunt, & propterea omitti debent, quod de
facili demonstrari potest:

§ 2. I. *Ab Ethnica origine.* Ab Ethnicismo quæ tali nulla virtus
prodire potest. Sed pompæ larvatorum exinde originem trahunt.
Ergo. Nam ab Ægyptiis & Indis inventæ sunt annis 200 ante Chri-
stum natum, & à Melampo in Græciam deductæ: ex Græcia in He-
truriam, ex Hetruria Romam tandem pervenerunt, sicut *Polydorus*
Virgilius lib. 2. & *Livius* lib. 14. progressum ejus describunt. In Græcia
fæminæ statuam fœdam, tanquam libidinis seminarium & incita-
mentum, per pagos cum cantu & tibia circumtulerunt. In Parnasso
monte vino repleti, cum clamore magno & tympanorum crepitu
hoc festum celebrarunt. Romæ quidem primum fæminarum sacra-
rium fuit, h. e. ordo, ut nunc vocant, in quem solæ fæminæ solen-
niter initiatæ cooptabantur. Postea verò viri & fæminæ promiscuè
conjuncti teterrimam libidinem exercuerunt, adhibitis tympanis,
cymbalis, & ululatus horribilibus, inter quos promiscuæ etiam
cædes multæ factæ sunt, projectis cadaveribus occisorum in specum,
quasi à Dijs essent rapti.

§ 3. II. *A bonorum morum corruptione.* Quicquid bonos mores cor-
rumpit, animosq; hominum ad libidinem & quævis flagitiorum genera
incitat, illud simpliciter improbandum est. Sed pompæ larvatorum cor-
rumpunt &c. Ergo. Major est extra omnem controversiam. Minor
ex hæcenus dictis abundè patet. Quod & ipsi Ethnici agnoverunt.
Nam hoc malum tanquam lues quædam pestifera ad eò grassari cœ-
pit, ut coerceri tandem oportuerit à Marco Catone, qui apud Liv.
dec 4. lib. 9. ait: *nunquam tantum tamq; latè patens malum in Republi-
ca Romana cognitum est. Quicquid libidine, quicquid fraude, quicquid
scelere peccatum est, ex illo uno sacrario ortum est.*

§ 4. III. *A POENARUM HORRIBILITATE.* Accidit aliquando,
quod

quod Aulici quidam in nuptiis sub Carolo VI. Rege Gallorum, ludos nocturnos personati exhiberent. Ipsemet Rex Leonis imaginem representavit, reliquum corpus pice & resina delibutus. Hunc alij secuti sunt larvis vestibusq; monstrosis induti, adeo, ut semiferi cujusdam portentosi speciem spectantibus praeberent. Circulo itaq; resti facto, pedibus plaudere, obscenitates & id genus alia honestati contraria carmina modulari ceperunt. Quo facto magnus e regia ad eos fit concursus. Ipse Ludovicus Dux Aurelianensis, frater Regis, maximo ludum visendi studio ardentem arripuit facem, & quia propere personatos eam tenuit, scintilla quaedam forte fortuna in Regem cecidit; ex qua tanta tamq; subita & vehemens flamma exorta est, ut quatuor illorum, Rege vix incolumi servato, perierint miserime. Unus eorum in proximam cellam vinariam cucurrit, atq; ibidem aqua, cerevisia & vino flammam vix extinguere atq; uavitam suam servare potuit. Telle Emilio lib. 10. Sic mulier quaedam in larvato habitu incedens a diabolo obsessa est, referente historia Ecclesiastica. Et nota est historia de undecim larvatis saltantibus, duodecimo semper adjuncto, quem nullus ex undecim agnoverat. Ex his & aliis exemplis facile videre est, Deum hisce stultis bacchanalibus non delectari, sed multo magis ad puniendum incitari.

Quaestio 2.

An Ludi scenici in Republica tolerari possint?

§. 1. I. Nonnulli hos ludos simpliciter improbant; Verum quoniam in moderato illorum usu splendor urbanitatis, quae & ipsa virtus est, manifestò apparet: ejusmodi ludi in Republica bene constituta omnino permitti possunt, adhibitis tamen quibusdam limitationibus & certis circumstantiis.

§. 2. Disting est I. *Thema Comicum*, quod vel honestum & licitum: vel obscenum visu & auditu, & prorsus illicitum est. Illud comedias facetas tragediasq; magnificas: hoc histrionicos & detestabiles planè ludos reddit.

§. 3. II. *Tempori inserviendum est*, non enim comediae de rebus profanis & ludicris conscriptae in festis solennibus sacris, non ludi de rebus latis & risum moventibus exarati, in publicis & privatis calamitatibus in proscenium producendi sunt: nec eo tempore, quo res sacrae sunt peragenda, vel ardua alia consilia instituenda.

§. 4. III. *Quantitas observanda est*. Non ludendum est nimis saepe & frequenter. Etenim ludi frequentes tandem histrionicos

B 3. corporis

corporis gestus & mores pariunt. Breviter: *usus ab abusu secernendus est.*

§. 5. His igitur observatis, ludi omninò concedendi sunt, quòd tum personis agentibus, tum spectantibus maxime profint. Nam 1. *intellectus* illarum, qui morbo τῆς ἀγνοίας laborat, hac ratione corrigitur, magnamq; verborum & rerum lectu dignissimarum cognitionem sibi acquirit. Omnia enim verba elegantiora, & res auditu & visu graviores in istis ludis exhibentur. 2. *voluntas*, quæ τῆς κακίας & ἀταξίας vitio corrupta est, hoc modo juvatur, ejus appetitus ad virtutem, odium adversus vitium excitatur. 3. Juvatur *memoria*, cum in comœdiis & tragoediis res humanæ per seculus menti penitus imprimuntur, & externis spectaculis altius & felicius infiguntur. 4. *lingua*, dum ejusmodi ludi timidis animum & loquendi libertatem addunt. 5. *Axores*, qui antea minus comiti erant, corriguntur & melius informantur. *Hinc Romani liberos à vitio olim debortaturi, suos servos vino ebrios in conspectum liberorum deducebant, ut sceditate hac deteriti ebrietatem fugerent ipsi.* Æquè comœdiæ medicina quasi sunt morbis præveniens venientibus, & sanans atq; abstergens jam contractos.

Quæstio 3.

An Choreæ tolerandæ sint?

§. 1. De origine saltationis multæ circumferuntur opiniones, quas omnes recensere institutum nostrum non est. Videatur *Celius Rhodiginus* lib. 5. lect. antiq. cap. 3. p. 160. Saltem probabo, hanc consuetudinem antiquis usitatissimam, & ab omnibus ferè populis observatam, adhuc tolerari posse, observatis quibusdam circumstantiis.

§. 2. I. *Distinguendum est inter ipsas saltationes*: quædam sunt inhonestæ, quæ propter libidinem & lasciviam aguntur. Has in Republica non tolerandas esse constat, utpote quas ipsissimi Ethnici damnarunt planè. *Hippoclidus Tisandri filius, cum multis aliis juvenibus Clisthenis Sicyonij filiam ambiebat: cum in convivio saltationem quandam edidisset, sublati in altum pedibus, Pater offensus inhonesto juvenis lusu, ait: FILII TISANDRI, à NUPTIIS TUA SALTATIONE EXCIDISTI.* Quædam verò sunt honestæ, quæ refocillandi & recreandi animi causa peraguntur, & nihil aliud sunt, quàm aptæ & concinnæ corporis motiones, ad concentum musicum editæ. Has florentissimæ Republicæ & prudentissimi viri semper approbarunt.

§. 3. II. *Circumstantiæ personarum, loci & temporis observandæ veniunt.* Etenim sint honesti & verecundi homines, qui vel solitariam quandam

222

quandam edunt saltationem, vel socias ducunt choreas. Fiant loco honesto, & in conspectu virorum & mulierum honestarum. Non fiant in tempore aliis laboribus & præcipuè sacris destinato. *Resert Cranzius cum olim turba hominum saltaret in ponte, & sacra interea negligenter, ponte mox rupto circiter 200 hominum in flumine periisse.*

§. 4. I. H. Finis saltationum attendendus est, quæ respicit vel *animum* ut est honesta recreatio & lætitia: vel *corpus*, ut moderata & conveniens corporis motio, quæ multum facit ad sanitatis conservationem, vitiumq; confortationem: vel ad *utrumq;* pertinet, ut occasio declinandi ebrietatem. Hinc Elector Saxonæ constituit tit: *Bon vnordentliches tanzen: daß sie züchtig vnd schamhafftig gesehen.* Tanzen ist vor alters zu ehrlicher ergeßigkeit in fremde/vets nemlich des jungen volcks gehalten worden. Ex quibus omnibus manifestò constat, choreas quasdam omninò licitas esse, & non nisi rusticos Dromones & Corydones, qui ad morum civilitatem minus assuefacti sunt, vel Melancholicos planè & decrepitos senes ab iisdem & id genus aliis jocosis rebus ab horrere.

MEMBRUM TERTIUM

De Veracitate.

Thesis I.

Veracitas est virtus moralis, mediocritatem observans dicendæ veritatis in rebus, quas corde sentimus, verbisq; & actionibus profiteremur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Hæc virtus Græcè dicitur ἀληθεια, quasi μὴ λανθάνουσα, quod latere non possit, sed etiam depressa ad palmæ instar, magis se emergat & extollat. Quo etiam respicit illud Senecæ in Troade: *Veritas nunquam latet:* & illud Tertulliani: *Veritas nihil erubescit, nisi abscondi.* Latine appellatur veritas & veracitas, Sinceritas & candor, fides & integritas.

§. 2. De notionum varietate multa dicere opus non est. Enimverò non logicè, non metaphysicè agitur hîc de veritate, sed Ethicè, prout est congruentia cordis & oris. Nam necesse non est, ut sermo semper cum re ipsa, sive cum objecto remoto congruat, quemadmodum veritas Logica requirit: sed sufficit, si conveniat cum animo, sive cum ipsius proposito: quæ appellatur *veritas Ethica*, quæq; nihil aliud est, quam convenientia sermonis & aliarum actionum cum animi proposito. Signa verò, quibus aperiuntur animi cogitata, sunt plura: præcipuum est sermo & quæ illius vicem gerunt, ut est scriptio & id genus alia.

Thesis

Thesis 2.

Objectum sunt res, quas corde sentimus, verbisq; & actionibus proferre debemus.

Ἐκθεσις.

§. 1. Aristoteles dicit lib. 4 Ethic. cap. 7. 9. quod hæc virtus versetur περὶ τὸ ἀληθὲς ἐν λόγοις καὶ πράξεσι h. e. circa verum verbis aut factis ita expressum, ut in his nihil fictum aut falsum inveniatur. Alij dicunt, quod objectum ejus sit conceptus in animo delitescens, quatenus nimirum significandus est: atq; ita respectus ille inter conceptum animi & signum externum ipsi rectè respondens dicatur veritas ethica. Res eodem recidit cum nostra thesi.

§. 2. Circa hoc objectum ita versatur verax, ut verum vel aperiat vel operiat, si per honestatem ita licet. Itaq; in hoc objecto rectè dirigendo sequentia erunt observanda.

§. 3. In aperiendo sensu animi ita se gerat, ut cum in dictis, tum in factis, quod verum, confectetur, non alterius rei gratiâ, sed solius honestatis intuitu. Unde apparet veritatis nomine non censeri posse, qui non ex proæresi seu proposito animi, sed depositi vino, vel alia causa inducti aliquid profitentur. In his enim non lingua voces, sed vinum protrudit.

§. 4. In operiendo autem sensu animi ita se gerat, ut sibi fideliter commissa, quantum per honestatem licet, reticeat atq; abscondat. Non minor enim virtus est cum ratione tacere, quam tempellivè loqui. Unde etiam virtus mutato titulo *Taciturnitas* appellatur.

§. 5. In utroq; verax sit oportet Πεικνῆς καὶ ἀυθέκαστος. h. e. justus, qui solius veritatis amore, non lucri aut commodi privati causâ omnia facit vel dicit: quiq; non saltem propria, sed etiam aliena, bona simul & mala, ingenuè profitetur, nec in aliorum gratiam ab ingenio recedit. Aristot. l. 4. Ethic. c. 7.

Thesis 3.

Veracitati in excessu opponitur arrogantia, in defectu dissimulatio.

Ἐκθεσις.

§. 1. Utriq; huic vitio generale oppositum est mendacium perniciosum, quod ex malignitate & cum intentione fallendi committitur, vel addendo aliquid vel detrahendo.

§. 2. Gradus hujus mendacij sunt in excessu *jaçantia*, Græcè ἀλαζονεία, quando quis plus dicit, quam verum esse novit. Et talis jactator est, qui de se ea, quæ scit esse falsa, prædicat, vel ob meram vanitatem, vel adipiscendæ gloriolæ causâ. Hoc mendacium committunt

tunt

sunt gloriosi Thrasones, qui ea jactant, quæ, utrum vera necne sint, alij scire non possunt. De hoc vitio Cic. lib. 1. offic. ait: *deforme est, de seipso predicare falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum.* Unde etiam Aristoteles monebat suos, ne se vel nimium laudarent, vel vituperarent: *laudare enim seipsum, vani: vituperare, stulti est.*

§. 3. In defectu est *Dissimulatio*, Græcè *εἰργεία*: quando quis minus dicit, quàm verum esse novit. Et talis dissimulator est, qui negat ea sibi adesse, quæ aliis sunt cognita, idq; ideò, ut dum se extenuat, modestiæ laudem majorem consequatur, cum interim longè aliter de se sentiat, aliudq; captet: *Hujus ordinis exempla sunt Lacedæmonij, in vili veste superbientes, Atheniensium reliquorumq; Græcorum in vestitu munditiem contemnentes.*

§. 4. Utrumque vitium quis non tantum ratione sui, sed respectu aliorum quoq; nonnunquam committit. Nam jactator etiam est, qui aliis plus ascribit, quàm novit ipsis convenire. Similiter simulatione & depressione utitur quis interdum non tantum de se, verum de aliis etiam, quando ea, quæ alteri debentur, ipsi per calumniam detrahit.

QUÆSTIONES.

I. Num deceat virum probum simulare aut dissimulare?

§. 1. R. Simulatio in abstracto considerata est actus indifferens, quo quis sermone vel facto aliud significat quàm ipse secum intendit, unde fieri potest, ut simulatio quædam sit licita, quædam verò illicita. Quod ipse *Aristot.* asserere videtur, quando ait lib. 4. *Ethic. c. 7. καὶ αὐτὸ τὸ μὲν ψεῦδος, Φαῦλον καὶ ψεκτὸν, mendacium per se est malum & vituperatione dignum.* Ubi addit καὶ αὐτὸ, quia fieri potest ex accidenti, ut non sit malum & culpandum.

§. 2. *Illicita* est, qua quis vel ex nuda ingenij levitate & temeritate aliud præ se fert, ab eo, cujus sibi conscius est, quo pertinent *bacchanalia*: vel etiam ex dolo malo sub bono prætextu alium circumvenire cogitat *quemadmodum Joab perniciem intendens osculo utebatur.*

§. 3. *Licita* simulatio est, quæ fit ex dolo bono, qui nihil aliud est, quàm catum consilium, quando quis salvâ Dei gloria vel sibi ipsi vel aliis prodesse conatur. Et hæc distribui potest in *cautionalem* & *doctrinalem*.

§. 4. *Cautionalis* est, qua quis salvâ Dei gloriam & justitiam sibi vel aliis cavet per consilium aliquod flexuosum. *Hujus exemplum ex profanis suggerit nobis Papius apud Gellium lib. 1, cap. 21. qui matri scire volenti,*

volenti, quid in senatu Patres egissent, & violentius quarenti, falso respondit, deliberationem habitam, utrum videretur utilius, unusne duas uxores haberet, an una duobus nupta esset? Huc etiam pertinent stratagemata bellica, quae sunt consilia flexuosa, inventa & suscepta pro salute Reipublicae ad hostis publici oppressionem. Quod tamen eatenus valet, si bellum susceptum iustum sit.

§. 5. Doctrinalis est, qua quis citra Dei contemptum vel probat alium vel decipit, ut erudiat & ad suam ipsius salutem adducat. Huc pertinent Poëtarum Mythologia Unde Aristot. inquit: Poëta multa mentiuntur. Possunt & huc referri examina & discursus Academici.

§. 6. Haecenus ergo constat, quatenus liceat simulare, & quatenus sit interdictum: quodq; simulatio illicita, & illud demum mendacium sit proprie dictum, quod alias perniciosum vocant, quod vel ex vanitate ingenij, vel etiam cum intentione fallendi in perniciem alterius committitur.

Questio 2.

An aliquis mentiri possit, qui verum dicit: & verax sit, qui falsum & mendacium dicit?

R. §. 1. Contradictorium hoc prima fronte apparet aliquem mentiri posse, qui verum dicit: & porro, veracem esse, qui falsum & mendacium dicit. Igitur ad meliorem quaestionis intellectum notentur sequentia.

§. 2. I. Aliud est mendacium dicere, aliud mentiri. Mentiri est quasi contra mentem, h. e. contra id, quod mens tanquam verum novit, aliquid proferre, & sic proprie mentitur, qui re bene cognita nihilominus aliud dicit, quam cogitat. Mendacium à menda h. e. errore derivatur, & ita mendacium proprie dicit, qui ipse fallitur, cum credat se verum dicere.

§. 3. II. Aliud est vera loqui, & aliud veraciter loqui. Veraciter loquitur, qui dicit ea, quae cum animi sui sensu conveniunt, etiam si rebus ipsis non sint consentanea. Nam rerum practicarum bonitas censetur ex proaresi sive proposito animi, quod cum hic sit simplex atq; doli mali expertus, tametsi error sit circa rem externam, nihil veracitati detrahit: sicut & Aristot. lib 4 Eth. c. 7. inquit: ἔτι ἐν τῇ δυνάμει δ' ἴσθι ὁ ψεύσης, ἀλλ' ἐν τῇ πραγμασίαι, κατὰ τὴν ἔξω γὰρ τῶ τοιοῦτο εἶναι ψεύσης ἴσθι.

§. 4. III. Aliud est verum & falsum logicum & Ethicum. Verum logicum est rerum & verborum congruentia, non habito respectu ad proferentem. Verum ethicum, cum insuper habetur respectus ad proferentem, & sic fieri potest, ut quis ethicè verum dicat, & tamen logicè

229

logicè mentiatur. Et contra: Logicè verum dicat, & tamen Ethicè mentiatur, v. g. si quis dicat ignem elementarem dari sub concavo Luna, idè in corde credit, verum ethicè loquitur, at falsum logicè dicit, juxta quosdam Philosophos. Sic contra si quis dicat, Antipodes dari, verum dicit logicè, quia verò hoc ipsum, quod dicit, non credit, nec verba cum corde consentiunt, Ethicè mentiatur.

Quaestio 3.

An veritatis confessio semper & ubiq; sit necessaria, an verò aliquando occultari possit?

§. 1. *Quaestio hinc non est de religiosa veritate, seu quae pertinet ad fidem & religionem, de qua Theologi agunt, verum de veritate politica, quae in rebus politicis & profanis locum habet.*

§. 2. Distinguendum hic est 1. Inter personas veritatem postulantem, & 2. Inter veritatem quaesitam & non quaesitam.

§. 3. *Si non postulatur, dissimulari & reticere potest veritas. Non enim opus est, omnes scire ea, quae tu nosti. Illud modò observetur, ne dissimulatio illa pugnet cum honestate, aut vergat in perniciem Reipublicae: ut si quis sciret proditorem patriae, etiamsi non interrogaretur, tamen id propter salutem publicam, quam semper se promoturum juravit, reticere non debet.*

§. 4. *Si verò postulatur, tum considerandum est, utrum quis ad eam dicendam alicui sit obligatus, vel non: si est obligatus, tunc eam occultare non debet, v. g. si Magistratus interrogat privatam personam de facto, cujus accusatur & rea est: vel monet privatam, ut testetur de iis, quae scit, vidit, vel audivit: & si ista interrogatio cedat, vel in salutem Reipublicae, vel in commodum proximi, veritas dissimulari nequit. Si quis autem ad silentium & taciturnitatem est obligatus, tum alij petenti veritatem, propalare eandem non debet: v. g. si persona privata curiosus interrogaret consiliarium, quid decretum sit in consessu publico: dissimulanda potius, quam palam edicenda est veritas.*

§. 5. *Quod si autem quispiam nullo modo neq; ad silentium neq; ad veritatem proferendam est obligatus, v. g. si persona privata ex privata querat aliquid: tunc videndum, utrum querenti proficiat & proximo non noceat. Quod si res illa querenti prodest & proximo non nocet, veritas celanda non est: quod si autem res se secus habet, tum veritas potius dissimulanda, quam aperienda est. Plura vide apud*

B Meisnerum in prima parte Phil. Sobriae, sect. 2.

c. 2. q. 6. p. 506.

SOLI DEO GLORIA.

Privigno suo instar germani filij dilectissimo de Virtutibus
Homiliticis disputaturo publ. divinam gratiam
comprecatus ex animo.

Qui proficit in literis, & deficit in moribus, plus deficit quam proficit.

Deficit, in studiis bene qui stadia ampla peregit,
Nec cultu morum comior esse solet.

*A pietate, locum morum sibi gratia primum
Vendicat, hos sequitur Sedulitatis opus.*

Sat bene, divinum tibi Numen nocte dieq;
En exoratum, ritè precatus habes!

Moribus an operam naves, sint munera mentis,
Hæc συζήτησις docta docere valet.

*Grator primitias, aures largire monenti,
Sic in Te, ac rebus stat mea cura tuis.*

*Sic pius, & morum studiosus, sedulus arte:
Sic Te, Sic Summi præmia summa manent.*

fudit

Jacobus Weller D.

Fürchte Gott/ erwart der zeit/
Auch aus kindern werden Leute.

Sic est: egregiam laudem, MARTINE, mereris;
O animi semper portio certa mei.

*Vix annos ter sex natus, sit gratia JOVÆ!
Indolis in lucem nobile prodis opus.*

*Surculus illustres si fert insertus in ulmo
Fructus: quos arbor factus opima dabit?*

*Nec dubium est: sacrâ prognatus es Arbore ramus,
Et Patrij plantam sanguinis intus habes.*

*Quin & WELLERI pietas atq; enthea virtus
Effundit succum de locuplete sinu.*

*Attrahere nunc succum: donet DEUS incrementum!
Qui nos pulvereâ sorde levare potest.*

*Sic tandem Patriam recreabis: & ampla sequetur
Fruus, capitis docti perpetuale decus.*

Ita suo Discipulo gratulatur ὀλοψύχως

M. Johannes Schindlerus Chemnic.

SS. Theol. Stud.

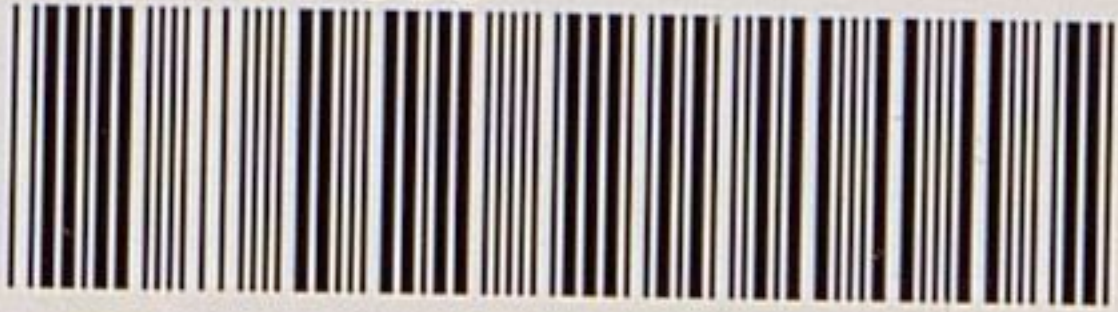
F I N I S.

05 A 1442

ULB Halle

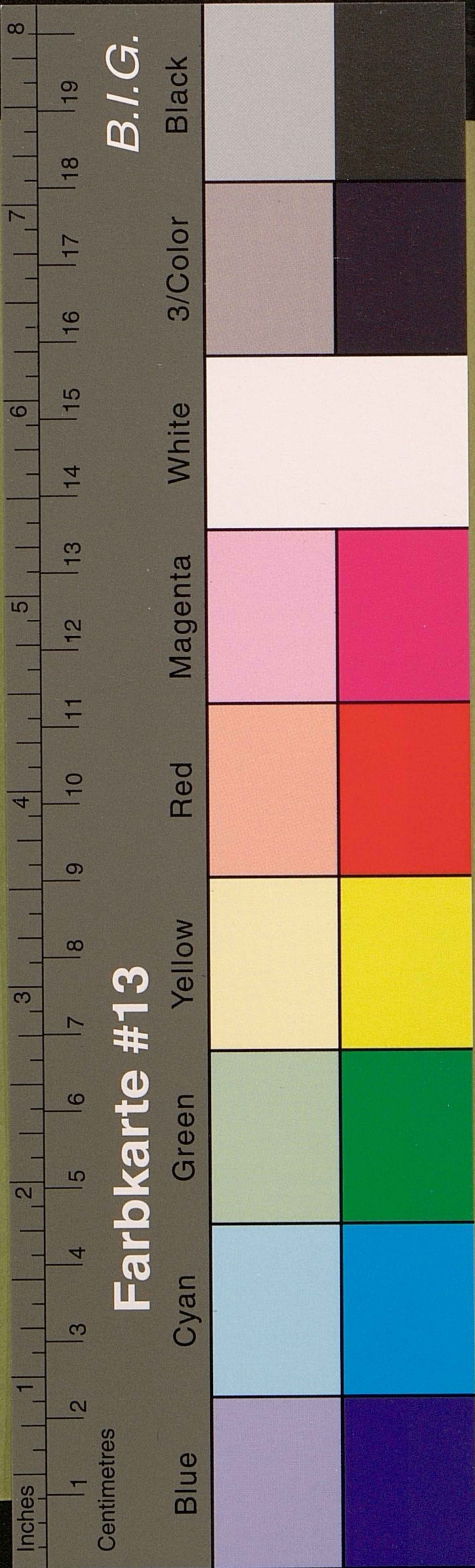
3

003 781 666

WDA

Σὺν τῷ Θεῷ
Exercitatio Moralis
De
VIRTUTIBUS
HOMILITICIS,

Quam
In Alma Wittebergenſium Academia
SUB PRÆSIDIO

Reverendi admodum, Clarissimi atq; Excellentissimi Viri

JOHANNIS SCHARFFII

SS, Theol. Licent. Logices, Metaphysices nec non Moraliſium Prof.
Publ. Celeberrimi, Præceptoris & Promotoris ſui
æternum colendi,

Publice ſubſcribit

MARTINUS GRÆFFENTHAL

Wittebergenſis.

Ad diem 19. Februarij
In Auditorio Majori
Horis antemeridianis.

WITTEBERGÆ

Typis Johannis Röhneri, Acad. Typogr.
Anno MDC XXXX,

215.

diſp. 20

